

ՔԱՆՈՒՄԱՐԱՆԻ ԵՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

ՍՈՒՐԷՆ ՊՐԹԵԻՆԱՆ

1

րաշխույթի մը ամենէն զօրաւոր և չօ-
չափելի հիմնադրար:

Տնտեսական համերաշխութեան ամե-
նակենսական տուրք կրնար մէկ օրէն
միւսը վտանգուել այսքան աշխատեց և այ-
լակրոն ժողովուրդներու մէջ, եթէ զարե-
րու ընթացքին մէջ, անոնց համար հասա-
րակաց հոգի մը չը չինուէր: Այդ հասա-
րակաց հոգին ստեղծողը եղաւ կրօնքը և
կրօնական ներդրումները: Մասաչու-
սէցի առաջին գաղթականները Փիւրիթէն-
ներ էին, և անոնք՝ իրենց նիւթական
գաղափարներէն հետ Սմերիկայի հոգին վը-
րայ տարածեցին իրենց ոչ թէ դաստի-
ւածները, այլ կրօնական ոգին: 1835ին
երբ Թօքսէթի Սմերիկա եկաւ երկրին
առաջնորդութիւնը ուսումնասիրելու, իր
ուսումնասիրութիւններուն մէջ մատնա-
նշեց և Սմերիկայի կրօնական ոգին կա-
տարած կենսական դերը: 1903ին Բոլ Ա-
տամ «աստուածասէր իտէլ» մը տեսաւ
այս ժողովրդին զարգացման իր կորիզ-
իսկ Հենրի Գարիի (Henry Barge) կրօն-
աբարբէ, թէ «կրօնական կամ քրիստո-
նէական միութիւն մըն է» Սմերիկայի ազգ-
ընտանը: Ճէյմս Գարի կը գրէ. թէ «Քր-
իստոնէութիւնը ազգային կրօնք մըն է»
Սմերիկայի մէջ: Կրօնքը Սմերիկայի մէջ
հասարակաց հոգի մը, բարոյական մը չը
նեց, անուղ տուաւ ազգային ծառին, ո-
րուն բունին վրայ տարբեր ուղղութիւն-
ներով տանցան բերադաստուած: Սմերի-
կայի մէջ «ազգային ոգին կրօնական ոգի»
մը եղաւ, և փոխադարձաբար, որովհե-
տե անոն կրօնքները վարդապետական փե-
ճաբանութիւններով չզգաղեցան, այլ ձեռ-
տեցան միմիայն հասարակաց հոգի մը ըս-
տեղծել, և ստեղծել սմերիկայացած ազ-
գայնականութիւն մը, որ կրօնի չափին
տակ արդիւնագործէ, թշուառութեան ըս-
փոխանքին, և ազիտութեան փարատու-
մին համար, Սմերիկայի մէջ ազգայնա-
ցած կրօնքը իր բոլոր ձևերուն, իր բոլոր
յարատուութիւններուն մէջ «կեդրոն մը և»
դաւ. ընկերական գործունէութեան, և
մարդկային աշխատանքին: Այս ձևով կազ-
մակերպուած կրօնք մը իրաւամբ պիտի
կրնար ձևակերտել Սմերիկայի ազգայնա-
կանութիւնը, որ այսօր այնքան լիթիսա-
րի գործունէութիւն մը կը ցուցադրէ աշ-
խարհի:

Սմերիկայի հայրենակիցներ, ազգերու գո-
յութեան խնդրոյն մէջ ամենէն զօրաւոր
հիմքեր անգամ կրնան խախտուիլ, ամենէն
ներշնչուած հոգիներուն մէջ կրակը կրնայ
մարել, եթէ չարունակական վերստեղծու-
մի ջանքերը պակսին ազգերու մէջ: Ա-
մերիկա իր սնտեսական համերաշխու-
թիւնը կարենալ պահպանելու համար չի
բաւականացաւ քրիստոնէական և յա-
րաբերութեանց այն պարզ միջոցներովը,
զոր բնութիւնը իրեն տրամադրած էր.
նաւարկելի գետներուն, և ինքնուրու
հաղորդակցութեանց ջրանցքներ չինեց,
և ամբողջ երկիրը ցանցեց երկաթուղիներ-
ով: Ամէն մէկ երկաթուղիի գիծ, ամէն
մէկ գետ ու գետակ ազգայնականութեան
գաղափարը փոխադրեցին հիւսիսէն հարաւ,
արեւելքէն արեւմուտք, զգացուած սարա-
փոխի հիւսնադրութեան մը պէս պատուա-
տուեցաւ ամէն մէկ գաղութի, ամէն մէկ
մարդու, և ստեղծուեցաւ ամերիկեան

ազգային տիպարը: Ինչ որ հաղորդակցու-
թեանց ճաղատները բրին սնտեսական հա-
մերաշխութեան պահպանումին համար,
նոյնը զարդաները բրին կրօնական-ազգայ-
նականութեան պահպանումին համար:

Սմերիկայի մէջ զարգացող սոցիալե-
ցան տնտեսականին, և իմպերիալիզմին,
և անոնցմով ազդին ու հայրենիքին: Ա-
նոր համար լուծած է իրաւամբ
թէ «Սմերիկեան զարգացն առաջին զործն
է մանուկը կեանքի պատրաստել, և երկ-
րորդ զործն է զանի ազգային կեանքի
պատրաստել»: Կառավարական օրէնք մը
կը պահանջէ որ «Ազգային զրօշակը զրօ-
րցնելու վրայ ծածկանի գաղտնի աստեղ»:
Սմերիկայի աշակերտներուն աչքը անոր
կը յատի չարունակ, և ամէն առաւօտ ա-
նոնք պարտաւորուած են ողջունել այդ
զրօշակը: Սմերիկայի պատմութիւնը՝ իր
բոլոր մանրամասնութիւններով կ'աւան-
դուի աշակերտին, և անոնց մէջ ամերի-
կեան ազգայնութիւնը գրգռուելու, անու-
ցանելու միջոց մը եղած է արժանապէս:
Ամէն գաղթական, ամէն սերունդ իր զա-
ւակը կը մեծցէ զարգացող զրօշակը: Ժա-
ժանող այդ աստեղագաղղ զրօշակն տակ,
որուն աստղերը ու են նստուած ինչ չունին
երկրով աստղին հետ, ու աւելի կը նմա-
նին Բեթլեհէմի աստղին, որոնք մանկու-
թիւնը զէպի կեանք և զէպի ազգային
կեանք կ'աւաճեցնէին, և բոլոր անոնք,
որ ազգային ոգիով զարթնուած կը թողուն
զարգացական յարկը, իր Սմերիկայի, Ը-
լան զործակ, թէ արուեստագէտ, ըլլան
կրօնական, թէ գրագէտ, միակ նպատակ
մը միայն ունին անոնք, որ է աւելի լաւ
ծառայել Սմերիկեան ազգին, և զրօշակը:
Ու ալ չենք զարմանար, երբ կը տեսնենք
ճարտարարուեստի մեծ թրքտներուն քով
կազմուած կրօնի քաղաքը եւ իւսպակա-
նութեան քաղաքը, Ֆիլադելֆիայի քաղաքը,
մէկը՝ Եպիսկոպոսներու ժողովով, և միւ-
սը Սմերիկեան Ակադեմիայով:

Անոնց վրայ բարդեցէք միմիարու-
թեան, գութի, խանդադատանքի ընկե-
րական մեծ շարժումը, որուն գլուխը կը
գտնուին եկեղեցիներն ու կիներու լէզէն-
ները, և պիտի համոզուիք, թէ ինչպէս
այս երկրին գաղթականութեան անդամնե-
րը, կամաւորապէս և սխալօք կը մտն-
են Սմերիկայի և կերական կազմին մէջ,
այդ նորակազմ, Ազգային մարմինն մէկ
մէկ «գործունէաց և կենդանի բնիկները»
ըլլալու համար:

Սմերիկեան ազգին կազմութեան մէջ,
ուրեմի, ամենէն զօրաւոր ազգայնները և-
ղած են հասարակաց չափը, և անոր պահ-
պանումին համար կազմուած տնտեսական
համերաշխութիւնը, կրօնք և կրօնական
ներդրումութեան ոգին, բարեգործու-
թեան ընկերական գերազանց շարժումը,
զարգացնելու կազմութիւնները, հաղոր-
դակցութիւններու գիւրութիւնը:

(Շար.) ՄՈՒՇԷՂ ԵՊԻՍԿՈՍ

ԲՐՈՎԻՏԷՆՍԻ քերթիս գործակալներն
են Տիար Բաբայ Կազմեան և Կարա-
պէտ Դանեան որոնց կրեան դիմել յա-
մանորդագրուելու համար:

Դանեան և Կարապէտ Դանեան և շրջա-
կաններու մեր գործակալն են Տիար Սարգիս
Իրիգորեան:

ԳԱՆՈՒԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԿ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԵՐՈՒՆ ԵՐԵՎԱՆ ԶՆԱՅԵՐԸ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տիգրան Կրտում, 14 Ապրիլ 1911

Օրերի ի վեր անընդհատ տեղափոխ-
ված անձրեւներէ վերջ, հորիզոնը չոր-
ջապատող ամպաւ, միգրացիոն միջոցառ-
ման, գարնանային գեղարձագ, ջինջ,
պայծառ, կապուտ երկնակամարով, օդի
յանկարծական փոփոխումը՝ այն ալ Զա-
տիկի, մեծ Տօնի ամբողջ օրերուն մէջ, բը-
նականաբար հրճուելիք երկրի մէջ: Աս-
կայն ոչ-նշուազ հրճուական և ուրախացու-
ցիչ էր բոլոր պարագայ մը, որ Զատիկի
անխուսափելի հետեւանք, իր նորութիւն
հայերու համար, կուգար մեր Ազգային-
Բաղաժական կեանքին մէջ ողբորութիւն
մը ստեղծել: Ասոնք Քրիստոնէայ գինեւոր-
ներուն տրուած Զատիկական-հորհուրա-
կան սցենարութիւններն էին՝ պաշտօնակա-
կամ ոչ-պաշտօնական հանգամանքներով:

Զատիկը կը մօտենար. օրեր ատաջ
Ազգային ժողովականներուն մէջ մտմտե-
ք մը կար. «Ինչ ընելու է հայ զինուորներուն
Զատիկին առթիւ»: Անցեալ կազմողի առ-
թիւ, միայն հայ զինուորներուն, մասնա-
ւորաբար, Եկեղեցւոյ չըջտիակին մէջ տրը-
նուած հազարաւոր խորհրդակցութեան ոգի
երեւան հանելով՝ անհանցաւորաբար ինչ
մը թողած էր միւս ընկեր-զինուորներուն
վրայ: Հետեւաբար հաւաքական ըլլալու էր
ընկերքը: Շարժում օր հազարաւոր մեր
Առաջնորդարանը ըրած սցենարութեան պա-
հուն, երբ հայ զինուորներուն համար 4
օրուան արձակուրդի արտօնութիւն կ'առ-
նուէր, Առաջնորդ հայրը գիտել կուտայ
Զատիկի առթիւ, Ազգ. Առաջնորդարանի
կողմէն, Զօրանցի բոլոր զինուորներուն
բաւականաչափ կարմիր հաւիթը և չեօրեկ
զրկուելու գաղափարը, որ անմիջապէս
ընդունելութիւն կը գտնէ հաղաթակեան,
որը իր կարգին, կ'աւելցնէ թէ՛ այս Տօ-
նին առթիւ Ազգ. Իշխանութեան Զօրա-
նոցը եղած շնորհաւորական սցենարութեան
ներս պիտի ընդունուին արժանաւայել
պատիւներով: Զատիկի առաջին օրը, կիրա-
կի, լուր կը հասնի թէ պաշտօնական այ-
ցելութիւններն սեղի պիտի ունենան ժամը
Ղին, նախ կառավարչատան մէջ, ապա
զօրանոցը:

Ճիշտ որոշուած ժամուն կառավարչա-
տուն կը հասնի տեղւոյս կուսակալն, Նոյն
պահուն արդէն ժամանած էր Առաջնորդ
Սրբազանն՝ իր հետ ունենալով Գաղաթ.
ժողովոյ Առնետակներ: Հոն էին նաեւ Ա-
սորոց վարդապետը և ուրիշ աշխարհա-
կան զէմքեր, ինչպէս կուսակցութեան
ներկայացուցիչներն միւս քոյր-կուսակցու-
թեանց հետ, որոնք խորհուրդին կառավար-
չութիւն ընդունելութեան Սրբաճ, որ չը-
քեղորէն զարգացուած էր գործերով, օսմ.
գրչակներով: Մանանապրութեան հիմ-
նական նշանաբանն եղող, Աղատութիւն,
Հաւատարմութիւն, Արդարութիւն և Եղ-
բայութիւն բառերն խոշոր տառերով
աշխատու տեղ մը կը գրուէին գիտացի
պատին վրայ, երկու չափի վրայ, ոտքի
կեցած Իսլամ և Քրիստոնէայ զինուորնե-
րու—կերպիւններն յառաջապահ տեղն գը-

րուած—զինուորական բարեներմ հիւրերն
կ'ընդունէին սրահին մէջ: Աւագըրու էր
սեղաններու վրայ դրուած՝ Հայոց Զա-
տիկը խորհրդանշող՝ կարմիր հաւիթով և
չօրեկը՝ ընկերացած նաեւ շաքարեղէննե-
րու, անուշեղէններու հետ, որոնք անմի-
ջապէս հրամցուեցան հանդիսականներուն
կարգաւ: Հաղաթակեան Զատիկի շնորհա-
ւորութիւնն ընելով, երբ նիւթն անդրա-
զարցուց Քրիստոնէայ զինուորներու վրայ,
գոհունակութիւն յայտնեց անոնց կողմէ
ցոյց տրուած կարգապահութեան, ուշի-
մութեան մասին: Թրքազէտ Հայ-զինուոր
մը, ի զիմաց բոլոր զինուորներուն գրաւոր
ուղղործ մը կարգաց, ի վեր հանելով ան-
խորհրդակցութեան ոգին, որ կը տիրա-
պետէ զօրանոցներու մէջ, Զատագովեց
հայրենասիրական զգացումներն, մտաւե-
լով զայն «մեզք երկու զէնք ունինք, ը-
սաւ, մին հրացանն է միւսը զուսպօրաւ,
անով պիտի կուտինք, պիտի դիմադրա-
ւենք մեր հայրենիքին, անոր ամբողջու-
թեանը սպաննացող որ և է վտանքի զէնք
մեր գեանքն զոնկուլ»: Շնորհաւորելով
Զատիկի վերջացուց, որուն պատասխա-
նեց կուսակալը յոռեկայ խնդութիւնն
յայտնելով սոյն նշանակելի հանդիսի մա-
սին: Առաջին անգամ ըլլալով, ըսաւ,
իմ կեանքին մէջ, հանդիսատես կ'ըլլամ
անոր Այծով պէտք է լսել, յարեց, մեր
Օսմ. Սահմանադրութիւնն ամուր կուտա-
նի մը վրայ դրուած կ'ըլլայ, երբ սահմա-
նադրութեան անխորհրդակցութիւն
ձայն, իր մէջ ստորոգ, ծնող բոլոր ցեղեր
բանակին մէջ առնուած՝ զէնք ընկերներ
կը զառնան Հայրենիքի պաշտպանութեան
համար և միևնոյն կերպով կողք-կողքի
տուած կը պատերազմին: Շնորհաւորեց
գաղթին: Անկից շտկուեցանք զէպ գո-
րանոց, զչլան, որ քաղաքէս կէս ժամ
հեռաւորութեամբ՝ լայնատարած սարա-
հարթի մը վրայ շինուած է:

Ճամբան Զօրանոցը տանող պողոտային
վրայ խառնուրդ բազմութիւն մը, հայ-
զինուորներն երթալ տեսնելու, անոնց Զա-
տիկը շնորհաւորելու տեսողէն բռնուած
քաղցններու երկար տաղանջութիւն մը՝
աչքի զարնող խիտ հետաքրքրական և-
րեւոյթ մը կատարար: Անոնք քաղաքին
մէջ ունենալիք այցելու մէկիցի դրած նա-
խապատուութիւնն տուած էին զօրանոցի
կեանքն ապրող զինուորներուն: Նախ հոն
պէտք էր երթալ, տեսնել, խօսիլ, նստիլ
անոնց մօտ, գոտեպնդել, խորհուրդել զա-
նոնք իրենց կեանքին մէջ նորոյթ եղած
սոյն զինուորական կենդանի համար,
զինուորապահներու, գովուշներուն մէջ
զինուորաբար լսած բառերն «Քրիստոս
յարեւ ի մեռելոց», «Շնորհաւոր Ս. Զա-
տիկ», «Տրամեցէք արքայներն» նմանորի-
նակ առումներն էին, որոնք կրկնուելով՝
կարճապահուէին գովուշէ գովուշ. գո-
րանոցի տարեգրութեանց մէջ աննախը-
նդ տեղ մը գրուելով, Զօրանոցի մէջ
եղած գովուշներն, անխորհրդէն, զրեթէ
ամբողջութեամբ զարդարուած էին պատ-
շաճօրէն օրուան տօնին առթիւ եղած
պաշտօնական այցելութիւններ ընդունե-
լու: Եւ իրաքանչիւրին մէջ պաշտօնական
ընդունելութիւն կատարուեցաւ պատուա-
սիրութեամբ օգարակի, սուրճի, անուշե-
ղէնի, սիկարի: Բոլոր զինուորներու վրայ

“ԳԱՇԻՆՈՐ” Ի ՓԵՐԹՈՆԸ [32]

ՄԱՐՏԷԼ ԲՈՒԿՈ

ԲԻԷՌԵ ԹԵՐԷԶ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Պ.

Թէրէզին նայեցաւ. իր երկրորդութիւնը
անհետացած էր, և հիմայ դարձեալ իր
բնական լիճակը կրտանար, զգայուն և
բուռն միանգամայն, բայց գերին դարձած
այս գեղանի մանկամարդ կնոջ որ իրեն
հետ կը վարուէր ներդաժիտ իշխանու-
թեամբ մը:

—Գիտէք սակայն թէ, յարեց Թէրէզ,
կարելի չէ իր հպարտ սեղադրելի Բիէրէ:

Անկա ինքնաշխատութեամբ յառաջացած
մարդ մըն է. չի մոռնար թէ ինքն ալ
ժամանակաւ իր ձեռքի աշխատութեամբ
ապրած է, և ասիկա է իր միակ հպար-
տութիւնը:

—Օ՛հ, Պ. Հունդաքի մասին չէ որ կը
գանդաւորմ: Ատիկա ապերախութիւն մը
պիտի ըլլար իմ կողմէս,— քանի որ այն-
քան բարի եղած է ան մեր ընտանիքին
նկատմամբ:

—Աւերմն օրմէ կը գտնգատիք, Ինձ
մէջ:

Մաքսան չարժու մը ըրաւ զոր ան-
միջապէս գոպեց, իր թէ ուզէր Թէրէզի
ձեռքերը բռնել:

—Ո՛հ զուգ... մէկ հատիկ էք զուգ:
Յետոյ արտմագին արտայայտութեամբ
մը:

—Գիտեցիք թէ ձեր քոյրը ինչպէս կը
վարուի հետս: Ինչ մը առաջ զրէթէ զրթ-
կամակութեամբ պատասխանեց բարեկա-
ն և մէկ կողմ քաշուեցաւ՝ իր թէ ժան-
տախտէ բռնուած ըլլայի:

—Սիւզ ամէնուն հետ նոյն վարմունքը
ունի: Պատօն Մուլիէի հետ այնպիսի և-
ղանակաւ մը կը վարուի որքէն չպիտի
հանդուրժէիք զուգ: Եւ յետոյ, Մաքսան,
ինչո՞ւ կը վշտանաք: Ինչո՞ւ համար չա-
րունակ պատճառներ կը ստեղծէք՝ ձեր
զիւրազածութեան կամ աւելի ճիշդ՝ ձեր
արժանապատուութեան մէջ ինքզինքնիդ
վերաւորուած զգալու: Ապրեցէ՛ք զուգ
ձեզի համար, ձեր մօրը համար, ձեր բա-
րեկամներուն համար, և երբեք մի՛ գրա-
ղէք զիտնալու թէ ուրիշները, ձեզի հա-
մար բոլորովին օտար եղանակներ ինչ կը
խորհին կամ ինչ չեն խորհին ձեր մա-
սին:

Մաքսան գլուխը կը ծռէր՝ յանդիմա-
նութիւն կողմ և երեսը կ'առնող տղու մը
պէս: Թէրէզ խանդաղաւ կարեկցութեամբ
մը կը դիտէր այս հասարակ, մտացի, ան-
հանդարտ ու վրդովուն զէմքը, կարմիր
ցանկերով ծածկուած այս աննպատակ
կայն և այնպէս շահեկան զէմքը, հասուն
յարդի գոյնով այս մազերը, զապուած

քինականորութեամբ մը գալարուն այս
փառ մարմինը: Անկա կը գուշակէր այս
էակին գաղտնի վերքը, վերք մը որ սիր-
տին ու միտքը միանգամայն կը տնդա-
վաւէր: Անկա պիտի օգէր պատեղ այս
վերքը, որովհետեւ իր ներկայ երջանկու-
թիւնը կարեկցութեամբ կը լեցնէր իր սիր-
տը ուրիշներուն թշուառութեան հանդէպ:
Բայց ինչ ընէր: Ինչպէս վարուէր այս
ջղայնոտ, այս հիւսնող երկասարդին հետ,
առանց զայն վիրաւորելու:

Մաքսան միմիջեց՝ առանց Թէրէզին
երեսը նայելու:

—Եթէ գիտնայիք թէ ատեն ատեն
որքան վիշտ կը զգամ:

—Ինչ բան վիշտ կը պատճառէ ձեզ,
Մաքսան:

Մաքսան անմիջապէս չի խօսեցաւ,
և իր խօսքերը չի պատասխանեցին Թէրէ-
զի հարցումին:

—Ձեր ամուսինը փնտրածն կը գտնուի
մեզ նկատմամբ, ըսաւ: Ձեր հայրը և ձեր
քոյրը Սիւզան հակառակ որ նուազ մար-

ՇԱՐԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԵՓԷՍՈՍԻ Ուխտաւոր-

ԱՐՏՕՆԱՅԷՐ 7. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ
